Parlament d’En Jordi Bilbeny a l’obertura de la 13a Universitat Nova Història

Autor: Jordi Bilbeny
Data de publicació: 01-08-2026

Publiquem el parlament d'En Jordi Bilbeny, escriptor, investigador i Director de la Universitat Nova Història; a l'acte d'obertura de la 13a Universitat Nova Història - Jornades d'Història i Pensament d'aquest 2026.

Benvolguts, benvolgudes, amics i amigues,

De tant en tant, quan acabo una recerca, un article o un llibre, després de moltes hores d’esforç i dedicació, m’agrada canviar el registre de les meves lectures i aprofito per llegir coses noves que em distreguin i m’airegin la ment. Massa sovint, però, passo d’un tema d’història medieval a un d’història moderna, o d’un història antiga a un altre de més antiga; o d’un tema de literatura a un de política, o d’un d’antropologia a un d’història de les religions. I tot plegat esdevé com un peix que es mossega la cua, perquè, per més que canviï de pantalla, la ment no descansa. Tanmateix, i entre aquestes infinites i recurrents mossegades de cua, i entre lectura i recerca i entre investigació i redacció del que investigo, canvio de registre i llegeixo filosofia. No. No és cap broma: llegeixo filosofia. No tant, de vegades, per cercar-hi re en concret, sinó perquè alguns filòsofs i pensadors, com la seva professió indica, m’ajuden a pensar i, entre el terrabastall de lectures i recerques que tinc mig empantanegades o digerides del tot, són uns bons mestres perquè el meu pensament vagi rutllant de la forma més adient possible.

El pensament, com m’imagino que ja sabreu, massa sovint és el millor amic de l’ego. Massa sovint ens justifica l’injustificable. I massa sovint, també, ens aporta arguments per tranquil·litzar uns actes execrables i unes actituds indignes. El pensament es converteix, així, en un dels nostres pitjors enemics: avantposa la persona a la idea o a les idees, la remuneració a la independència intel·lectual, la por o la neutralitat al compromís actiu, el prestigi a l’esforç per escatir la veritat, el col·leguisme i l’amicalisme a la llibertat de recerca. Tot això ja ho sabem. Sobretot perquè vivim aquí i hem vist en primera persona com s’ha desenvolupat el «procés», on no tan sols els nostres dirigents han

renunciat a la república, sinó que, fins i tot, ens han fet creure que per ser independents hem de formar part de l'estat opressor i fer-li d'escolanets servils i de pista d'aterratge infinit a Catalunya. Ens han fet creure que disparar contra l'Institut Nova Història i la llibertat de pensament és un ideal patriòtic encomiable i que repetir la història que la Inquisició espanyola ens ha inoculat miserablement al cervell i menystenir el dubte metòdic és un acte de lucidesa professional i de rigor científic.

Per això us deia que no ens podem refiar de la nostra ment, llevat que estigui molt i severament entrenada. I que accepti l'austeritat de la recerca sense recompenses de cap mena; que no treballi per a l'ascensió social ni professional, i que no menyspreï mai les dades que troba si no li encaixen, d'entrada, amb la seva visió preestablerta de les coses. Aquesta és una ment que s'entrena i no tan sols durant les vacances, sinó durant tota una vida i més que témer els problemes els cerca àvidament i, en superar-los, vola encara més alt.

Llavors, és aquí on entren les meves lectures per entrenar la ment, per endreçar-la, per dotar-la de contingut pensant, i no fer-la únicament un múscul mort, reproductor i acumulador de citacions i conceptes. Sinó un múscul viu, que viatgi entre pros i contres, entre les dades que tothom accepta i les novetats incomprensibles i estrafolàries, si més no de moment. Un múscul que sospesi, que valori, que ponderi, que compari, que triï, que refusi, que repensi el que sabem i que proposi nous marcs conceptuals de pensament, noves interpretacions i creï, per tant, noves realitats amb sentit ple.

És aquí on, com us deia, entren els filòsofs. La filosofia no és ben bé un mètode historiogràfic, certament. Tot i que avui puguem parlar de filosofia com qui parla d'història o literatura, de sexe o de política, recomanant-nos llibres i filòsofs, l'amor al coneixement (que això vol dir filo-sofia), calia antigament situar-lo no pas entre el món físic i tangible, sinó entre les esferes metafísiques. Recordo que Plató deia, recollint-ho de Sòcrates, que el coneixement s'obté traient l'ànima del cos tantes vegades com sigui possible. I que, com més l'ànima viatgi pels espais eteris del més enllà, més entendrem la realitat. Perquè el veritable coneixement no és reproduir dades enciclopèdicament, sinó comprendre el món metafísic, el món de les idees: el que hi ha més enllà dels sentits corporals i de les coses tangibles.

I això –salvant, és clar, totes les distàncies– s'assembla una mica al que faig i al que fem: cercar més enllà del món conegut de la majoria de mortals i aportar dades que ens indiquin que hi ha vida intel·lectual més enllà del decorat on ens han incrustat a fi que no veiem res més que les ombres distorsionades dels fets, tancats en una caverna, on no hi entra cap llum, llevat de la llum de la ficció i de l'absurd, que ja hem apadrinat com si fos l'única realitat possible.

Sí. Molt cert. Sòcrates, com a qüestionador de la realitat, com a investigador de les realitats invisibles, sempre m'ha fascinat i m'ha atret. I ha fet que, de tant en tant, amb l'objectiu prioritari que no se'm rovelli la ment, el llegeixi i el rellegeixi. És clar que no té res a veure amb Catalunya, ni amb el procés, ni amb el federalisme, ni amb la Universitat ni amb la Història. A més a més, en tant que espartà, era un antidemòcrata radical. No un antidemòcrata com qualsevol antisistema i antifeixistes, que viuen del sistema i empren mètodes parafeixistes per atacar tothom que no pensa com ells. No. Sòcrates era un antidemòcrata perquè la democràcia era el sistema polític dels atenencs: els mortals enemics d'Esparta. I, en conseqüència, no seríem davant per davant d'una simple lluita ideològica, sinó d'un combat polític i ètnic més profund del que ens relaten els manuals de filosofia. Per Sòcrates ser antidemòcrata, seria com si els catalans, avui dia, fóssim antimonàrquics, anticonstitucionals. O, per què no? Com si fóssim també antidemocràtics ara que avui dia la democràcia espanyola ha servit per legitimar el franquisme i el neofeixisme. I per consolidar la unitat criminal d'Espanya i França a canvi de la nostra estulta admiració per llurs propostes de germanor, solidaritat i igualtat.

Deia que la filosofia ens hauria de servir per deixar de ser eternament republicans dins una estat monàrquic o per ser demòcrates immortals en un estat on no hi ha separació de poders, on la violència es justifica sempre contra la dissidència i on s'ha fet de la persecució del teu contrincant polític un ideal suprem de justícia. Deia que la filosofia ens hauria també de servir per deixar de creure en dogmes religiosos mentre neguem les evidències documentals i per abandonar el posat d'esquerranosos que fan costat a l'exèrcit, als beneficis inexhauribles de la banca i es fortifiquen en la fragmentació legal de la nostra llengua i del nostre país. La filosofia, al capdavall, i simplement, ens hauria de servir per ajudar-nos a pensar. I sortir de Màtrix d'una vegada per totes.

Però deia, justament, Sòcrates, que a la majoria de mortals, com que manquen totalment d'instrucció, «quan discuteixen quelcom, no els interessa com és en realitat allò de què tracten; sinó que, altrament, posen el seu zel més gran a aconseguir que els presents aprovin les tesis que sostenen». Resumint: que prefereixen guanyar una controvèrsia, al preu que sigui, a conèixer els fets tal com són. Perquè, «no hi ha pitjor contratemps que a hom pugui succeir que el d'agafar odi als raonaments». I això també ens passa massa sovint. O, més ben dit: passa massa sovint als nostres savis i erudits, que no volen saber res de nosaltres, ni llegir-nos per no haver d'enfrontar-se als nostres raonaments i a les dades que aportem en suport del que diem. Com els picaria el crostó Sòcrates si fos entre nosaltres! Els grans defensors del rigor acadèmic han acabat odiant el nostre acadèmic rigor. Perquè els deixa fora de joc. Perquè els ha posat en escac o, en el pitjor dels casos, en escac i mat. Com que s'han quedat amb la sonsònia de la història

oficial, que té per norma no escoltar re que posi en dubte el seu relat amb peus de fang, i com que els fa por submergir-ne en la profunditat d'un abisme de noves dades i proves que els desautoritza de bat a bat, ara es pot dir que han fet del dogma una bandera i del pensament un perill quasi mortal. Però Plató també ho preveia. I al Fedó –que és d'on també he manllevat les dues citacions anteriors– fa dir a Símmies, contertul·lià escollit i privilegiat de Sòcrates: «Que un coneixement exacte [de les coses] és impossible o summament difícil d'adquirir en aquesta vida, però que el no examinar per tots els mitjans possibles el que es diu sobre elles, o el desistir de fer-ho, abans d'haver-se cansat de considerar-les sota tots els punts de vista, és propi dun home molt covard». I ja som al cap del carrer: que no aprofundir els conflictes de la realitat, entre els quals, ara hi aquí, tenim també els de la història, fa de covard. De molt covard.

I llavors hem de tornar a dir-nos coses que ens permetin encoratjar-nos, és clar. Però també preparar la ment per deixar d'autoenganyar-nos. Aquest és el gran repte. I aquesta és la nostra gran tasca: sortir de l'enganyifa. I transformar la dificultat en gosadia, els dubtes en força, els atacs en humilitat, la persecució en amor, el menyspreu en constància. I tot plegat, en una ment nova capaç de pensar lliurement. Que vol dir, ras i curt, capaç de pensar correctament. Ho deia també un altre dels meus filòsofs preferits, En Benet d'Espinoza, al seu Tractat de la Reforma de l'Enteniment: «A fi de provar la veritat i el bon raonament no ens cal cap eina llevat de la veritat mateixa i del bon raonament». Doncs això: cal tornar al bon raonament, al raonament correcte, al raonament precís, sense el qual tota lectura del nostre passat esdevindrà per sempre un enigma, un misteri insondable. Cal tornar a pensar, cal tornar a llegir, cal tornar a contrastar. Cal tornar a reinterpretar i a reinterpretar-nos. I això, amics i amigues, com molt bé sabeu, és el que portem anys fent aquí. I amb el vostre suport i el vostre escalf volem continuar fent. Amb la filosofia com a companya de viatge, amb la netedat de la ment i la valentia de l'ànim. Amb la honestedat intel·lectual per senyera. Amb la certesa de saber que el nostre treball va fent forat, va calant al cor de la gent, però també amb la humilitat de saber-nos uns servidors de la veritat sota els peus de tothom, com deia l'Espriu. Sota els peus de tothom i amb tothom per company i companyia. Fent aquest llarg viatge de viure sempre prenent consciència perenne de qui som, on som i on anem. Causes darreres de la filosofia, però també de la història, de la política i, al capdavall, de la vida.

Moltes gràcies, amics i amigues per acompanyar-nos en aquest meravellós viatge. Moltes gràcies per fer-lo possible. Moltes gràcies per ser-hi. Moltes gràcies per ser. Moltes, moltíssimes gràcies.

Jordi Bilbeny

Montblanc, 1r d'agost del 2026